

Latvijas iedzīvotāju aptauja

Darba tiesību pārkāpumi

2013. gada februāris (13. aptauja)

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

ESF projekta „Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska iemērošana nozarēs un uzņēmumos” (Nr.1DP/1.3.1.3.2./08/IPIA/NVA/001) ietvaros

Pētījuma apraksts	3
Respondentu profils	4
KOPSAVILKUMS	5
GALVENIE REZULTĀTI	
Atlaišana: personiska pieredze	9
Atlaišana: pastarpināta pieredze	10
Gatavība saņemt algu “aploksnē”	11
Rīcība darba tiesību pārkāpuma gadījumā	13
Sūdzības izskatītājs	15
Informētība par darba tiesiskajām attiecībām: pašnovērtējums	16
Informācijas avoti	18
PIELIKUMS	
Aptaujas anketa	22
Statistiskās kļūdas novērtēšanas tabula	25

Pētījuma veicējs: sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS

Aptaujas veikšanas laiks: 09.02.2013. - 24.02.2013.

Aptaujas metode: tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās. Jautājumi tika iekļauti Latvijas iedzīvotāju Omnibusa aptaujā.

Mērķa grupa: Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 64 gadiem

Sasniegtā izlase: 881 respondents

Izlases metode: stratificētā nejaušā izlase. Izlases struktūra tika veidota tā, lai sasniegtā izlase būtu reprezentatīva pret Latvijas iedzīvotājiem attiecīgajā mērķa grupā. Lai nodrošinātu vēl lielāku datu reprezentatīvātāti, dati tika pakļauti svēršanas procedūrai. Dati tika svērti atbilstoši LR IeM PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem uz 21.01.13. pēc parametriem: dzimums, vecums, tautība un reģions.

Stratifikācijas pazīme: administratīvi teritoriālā

Ģeogrāfiskais pārklājums: visi Latvijas reģioni (116 izlases punkti)

Nerespondences iemesli:

- respondents nevēlas atbildēt/ aizņemts/ slim/ noguris: 852
- respondents nav uz vietas/ mājās: 372*
- neatbilst mērķa grupai: 98
- citi iemesli: 21
- respondents nav sasniedzams: 46

Kopā: 1389

* Pēc trīsreizēja apmeklējuma noteiktajā adresē

		VISI RESPONDENTI	
		Skaitis	Kol %
KOPĀ		881	100.0
DZIMUMS	Vīrietis	394	47.5
	Sieviete	487	52.5
VECUMS (GADOS)	15 - 24	144	17.9
	25 - 34	199	22.4
	35 - 44	183	20.5
	45 - 54	166	21.2
	55 - 64	189	18.0
ĀRVALODA ĢIMENĒ	Latviešu	538	59.2
	Krievu	335	39.9
	Cita	8	.9
IZGLĪTĪBA	Pamatizglītība	138	15.9
	Vidējā, profesionālā vidējā	502	57.5
	Augstākā	241	26.6
ĀMATNODARBOŠANĀS	Vadītājs	43	4.8
	Speciālists, ierēdnis	261	29.2
	Strādnieks	233	27.4
	Individuālais darbs	48	5.4
	Pensionārs	83	8.2
	Skolnieks, students	68	8.5
	Mājsaimniece	38	4.1
	Bezdarbnieks	107	12.3
NODARBINĀTĪBAS SEKTORS	Publiskajā sektorā	184	20.3
	Privātajā sektorā	401	46.5
	Nestrādā	296	33.2

		VISI RESPONDENTI	
		Skaitis	Kol %
KOPĀ		881	100.0
MĒNEŠA VIDĒJIE ENĀKUMI UZ VIENU CILVĒKU ĢIMENĒ	Zemi (100 Ls un mazāk)	167	18.8
	Vidēji zemi (101 - 150 Ls)	153	17.2
	Vidēji (151 - 190 Ls)	94	10.4
	Vidēji augsti (191 - 250 Ls)	129	14.5
	Augsti (251 Ls un vairāk)	141	16.2
	Nezin/ NA	197	22.9
CILVĒKU SKAITS MĀJSAIMNIECĪBĀ	1	110	12.1
	2	288	32.2
	3	249	28.7
	4 un vairāk	234	27.0
ĒRNI VECUMĀ LĪDZ 18 GADIEM	Ir	355	40.9
	Nav	517	58.1
	NA	9	1.0
REĢIONS	Rīga	278	30.7
	Pierīga	155	18.6
	Vidzeme	86	9.6
	Kurzeme	115	13.5
	Zemgale	114	12.2
	Latgale	133	15.4
ĀPDZĪVOTĀS VIETAS TIPS	Rīga	278	30.7
	Cita pilsēta	320	37.2
	Lauki	283	32.1

Bāze: visi respondenti

Šeit un turpmāk atskaitē - procenti svērti, skaits nesvērts

Kopsavilkums

Salīdzinājumā ar iepriekšējā pētījuma rezultātiem, atsevišķu **pārkāpumu biežums** darba devēju un darba ņēmēju attiecībās ir **nedaudz samazinājies**.

Runājot par personisko pieredzi pēdējo trīs gadu laikā:

- 15% respondentu saskārušies ar to, ka darba devējs neizmaksā atlaišanas pabalstu un citas pienākošās naudas kompensācijas (2009. gadā – 20% respondentu);
- 15% respondentu piedzīvojuši to, ka darba devējs piespiež uzrakstīt atlūgumu „pēc paša vēlēšanās” vai „pusēm vienojoties” (2009. gadā – 21% respondentu);
- 10% respondentu apgalvo, ka atlaišanas gadījumā darba devējs neievēroja uzteikuma termiņu (2009. gadā – 15% respondentu).

Runājot par tuvu cilvēku (draugu, ģimenes locekļu, darba kolēģu utml.) pieredzi pēdējo trīs gadu laikā:

- 34% respondentu zina gadījumus, kad darba devējs nav izmaksājis atlaišanas pabalstu un citas pienākošās naudas kompensācijas (2009. gadā – 49% respondentu);
- 35% respondentu zina gadījumus, kad darba devējs ir piespiedis uzrakstīt atlūgumu „pēc paša vēlēšanās” vai „pusēm vienojoties” (2009. gadā – 49% respondentu);
- 27% respondentu zina gadījumus, kad darba devējs nav ievērojis uzteikuma termiņu (2009. gadā – 40% respondentu).

Vairāk nekā puse respondentu (52%) piekristu strādāt darba vietā, kur darba devējs visu vai daļu no darba algas izmaksātu „aploksnē”, t.i., netiktu pilnībā nomaksāti sociālie nodokļi. Salīdzinājumā ar 2009. gada pētījuma rezultātiem, nedaudz samazinājies „grūti pateikt” atbilžu īpatsvars un uz tā rēķina pieaudzis noliedzošo atbilžu īpatsvars. Novērojama tendence – jo augstāki ienākumi un labāka izglītība, jo mazāka iespējamība, ka darba ņēmējs piekristu algas izmaksai „aploksnē”. Salīdzinoši biežāk algas izmaksai „aploksnē” piekristu bezdarbnieki, kā arī vīrieši.

Situācijā, ja darba devējs pārkāptu darba tiesības (piemēram, saistībā ar darba līgumu, darba laiku, darba algu), **vairums respondentu (56%) censtos vienoties sarunu ceļā**. Arī šajā rādītājā novērojams neliels uzlabojums kopš 2009. gada (50%). Jo labāka izglītība un augstāki ienākumi – jo biežāk respondenti izvēlētos risināt domstarpības sarunu ceļā. Publiskajā sektorā strādājošie un rīdzinieki domstarpību gadījumā salīdzinoši biežāk kā citu sociāli demogrāfisko grupu pārstāvji censtos vienoties ar vadību pārrunu ceļā.

29% respondentu darba tiesību pārkāpuma situācijā iesniegtu sūdzību. No šiem respondentiem 83% sūdzību iesniegtu Valsts Darba inspekcijai. **Arodbiedrībai sūdzētos 21% respondentu, un tas varētu liecināt par arodbiedrību ietekmes pieaugumu (2009. gadā - 12%).**

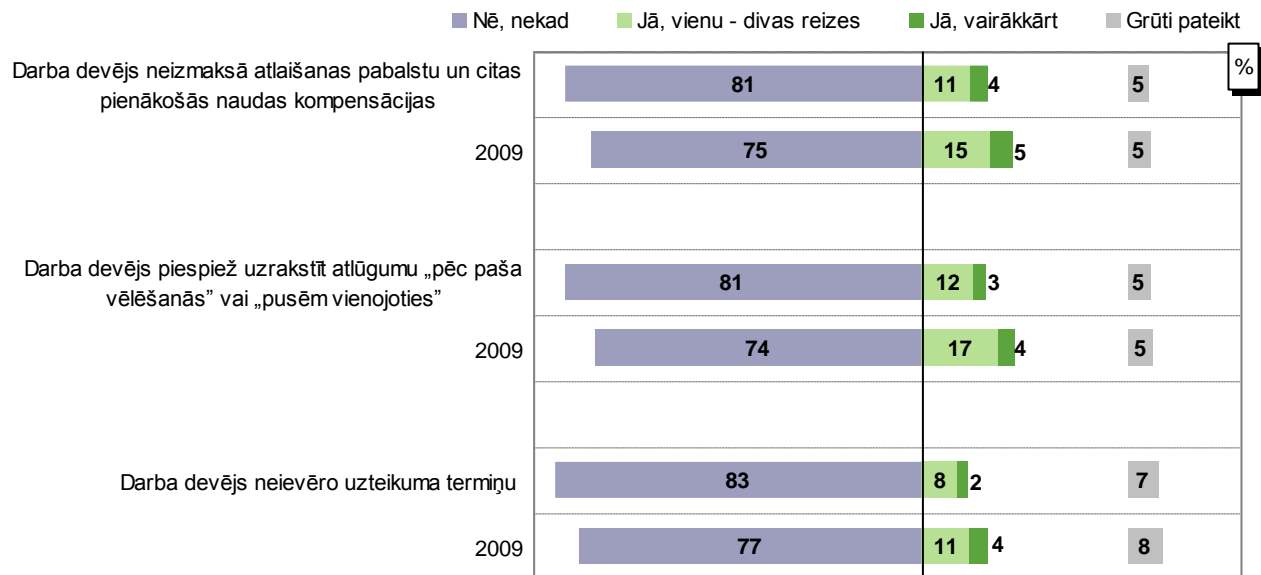
42% respondentu savu informētību par darba tiesiskajām attiecībām novērtē kā labu. Novērojama tendence: jo augstāki ienākumi un labāka izglītība – jo labāk vērtē savu informētību par darba tiesiskajām attiecībām. Nestrādājošie respondenti savas zināšanas vērtē zemāk nekā tie respondenti, kuri strādā.

Lūgti norādīt informācijas ieguves avotus par darba tiesisko attiecību regulēšanu, darba devēja un darbinieka tiesībām un pienākumiem, 35% respondentu nosaukuši internetu, neprecizējot, kādu mājaslapu. Citi biežāk minētie atbilžu varianti – neformāli kanāli (33%), TV (29%), Valsts darba inspekcija (27%).

Galvenie rezultāti

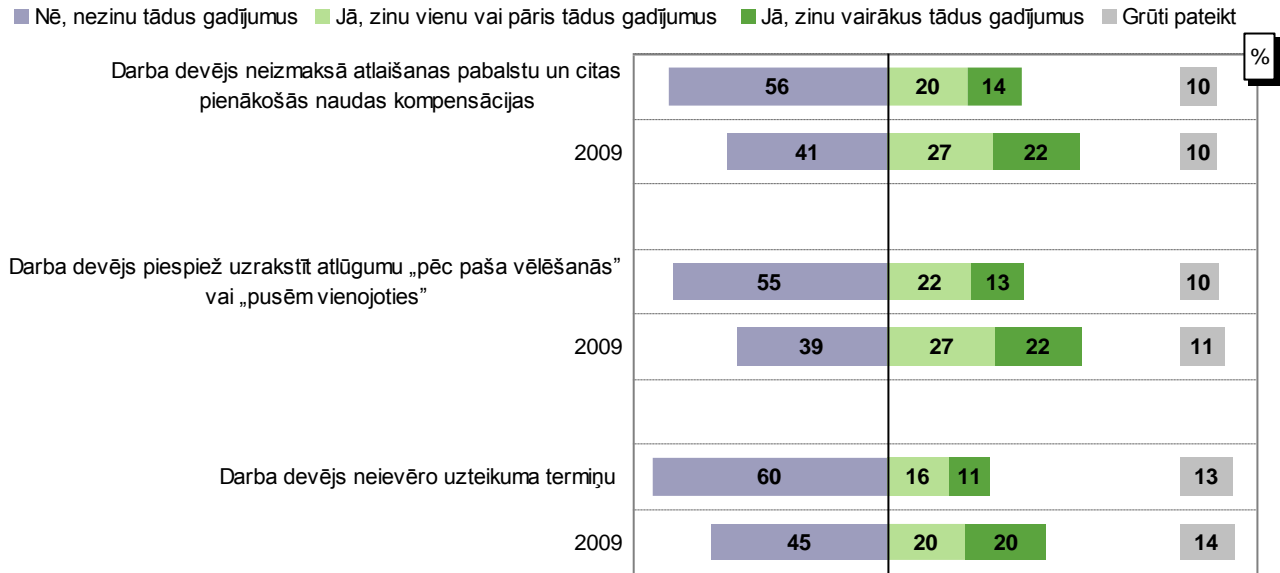
"Sakiet, lūdzu, vai pēdējo 3 gadu laikā Jūs pats/pati esat saskāries/-usies ar kādu no sekojošajām situācijām?"

Bāze: visi respondenti: 2013 g. n=881; 2009 g. n=910

Atlaišana: pastarpināta pieredze

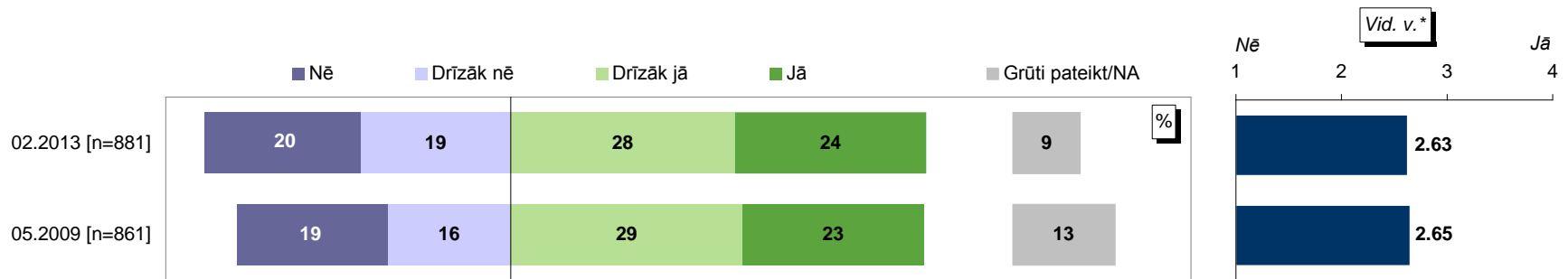
"Un vai kāds no Jums tuviem cilvēkiem (draugs, ģimenes loceklis, darba kolēģis utml.) pēdējo 3 gadu laikā ir saskāries ar kādu no jau minētajām situācijām?"

Bāze: visi respondenti: 2013 g. n=881; 2009 g. n=910

Gatavība saņemt algu "aploksnē"

"Sakiet, lūdzu, vai Jūs piekristu strādāt darba vietā, kur darba devējs Jums visu vai daļu no darba algas izmaksātu „aploksnē”, t.i., par Jums netiktu pilnībā nomaksāti sociālie nodokļi?"

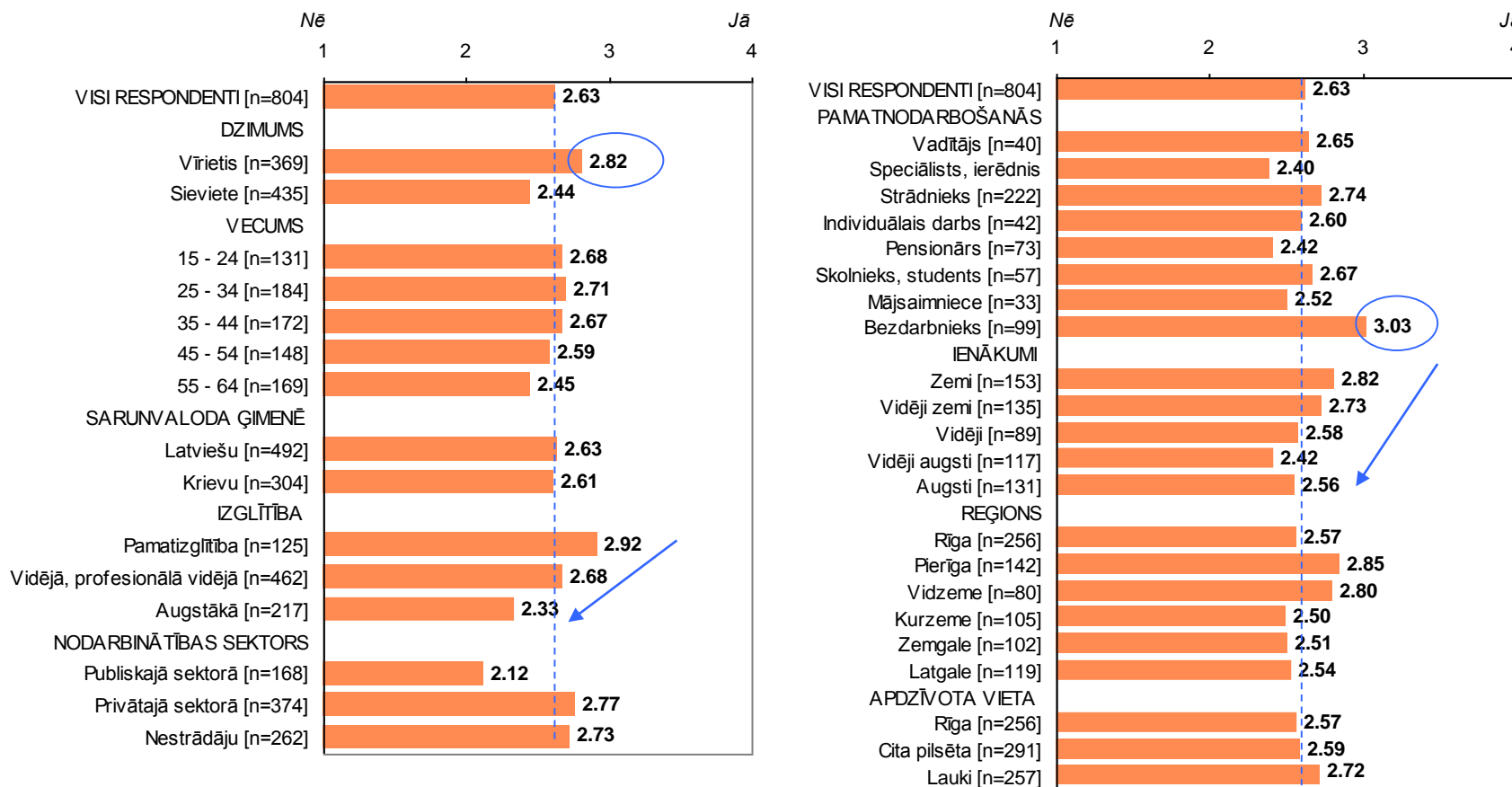

Bāze: visi respondenti [skat. "n=" grafikā]

* Vidējie vērtējumi 4 punktu skalā, kur 1 – "nē", bet 4 – "jā".
Bāze: respondenti, kuri snieguši konkrētu vērtējumu.

Gatavība saņemt algu "aploksnē"

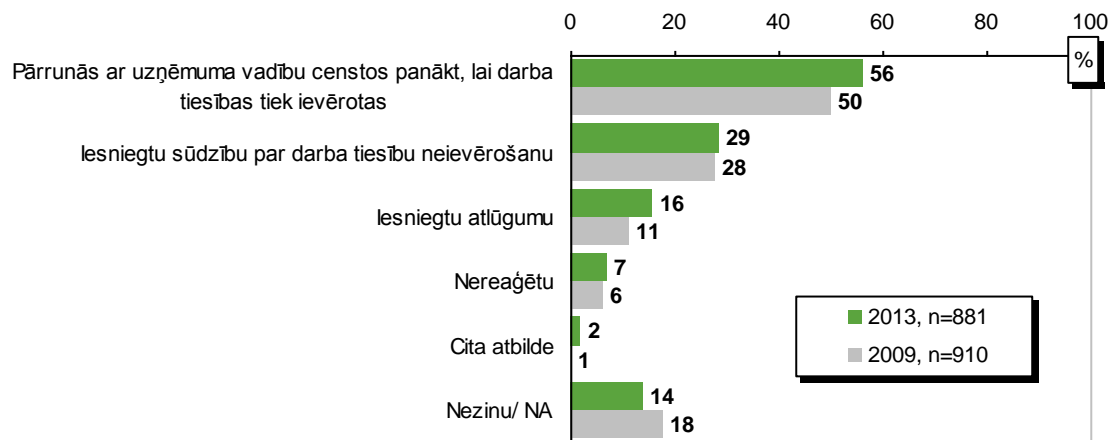
"Sakiet, lūdzu, vai Jūs piekristu strādāt darba vietā, kur darba devējs Jums visu vai daļu no darba algas izmaksātu „aploksnē”, t.i., par Jums netiktu pilnībā nomaksāti sociālie nodokļi?"

Bāze: respondenti, kuri snieguši konkrētu vērtējumu [skat. "n=" grafikā]

Rīcība darba tiesību pārkāpuma gadījumā

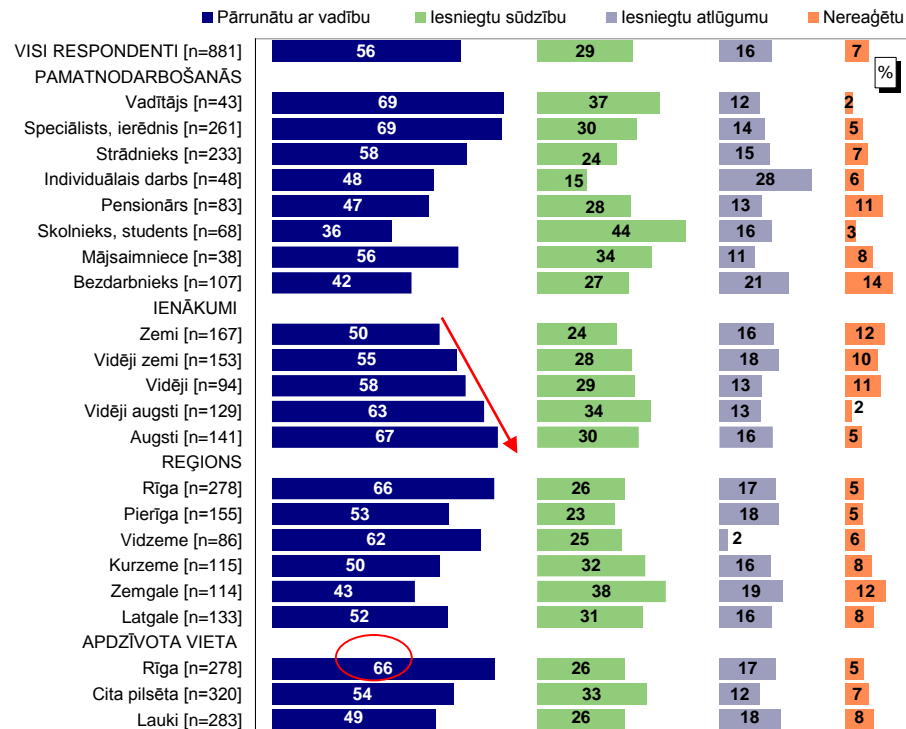
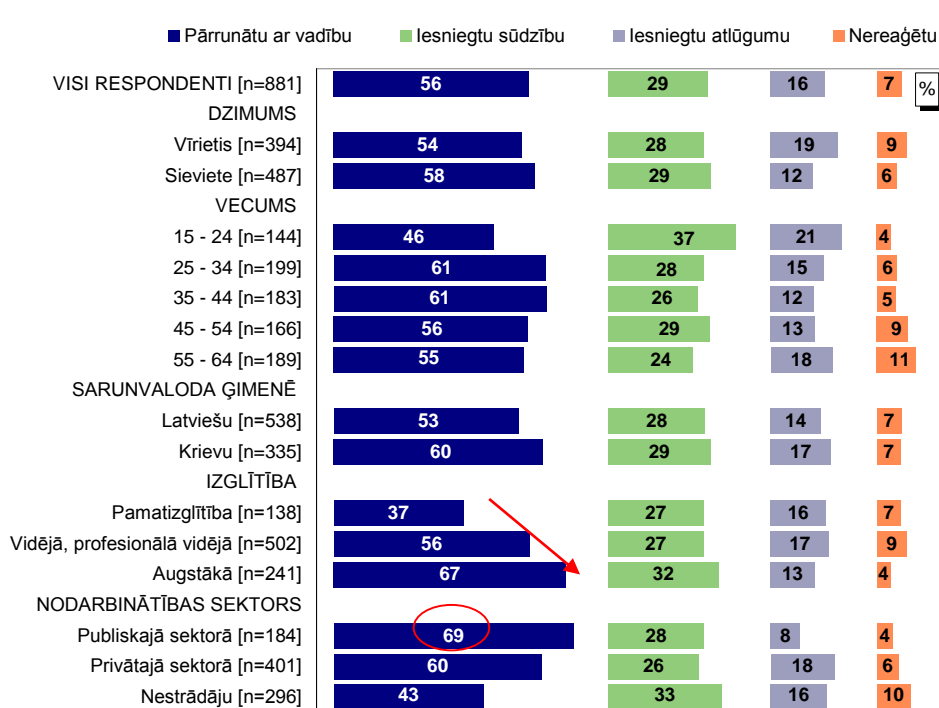
"Kā Jūs rīkotos, ja darba devējs pārkāptu Jūsu darba tiesības (piem., saistībā ar darba līgumu, darba laiku, darba algu u.c.)?"

Bāze: visi respondenti, [skat. "n=" grafikā]

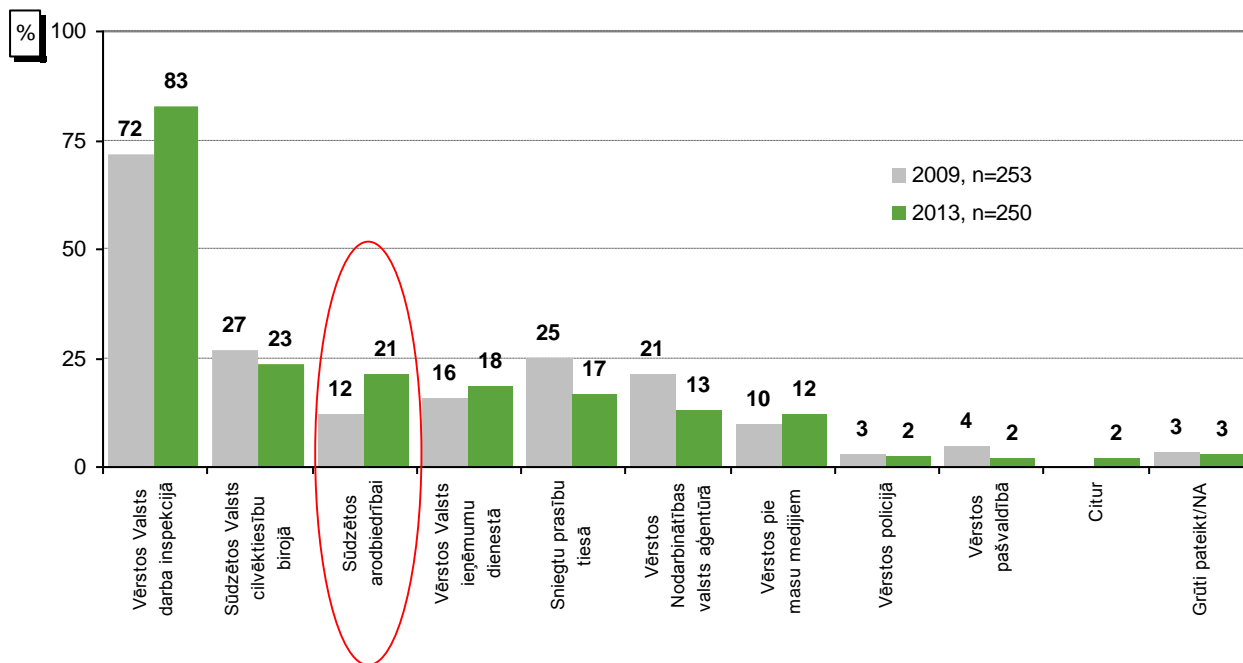
Rīcība darba tiesību pārkāpuma gadījumā

"Kā Jūs rīkotos, ja darba devējs pārkāptu Jūsu darba tiesības (piem., saistībā ar darba līgumu, darba laiku, darba algu u.c.)?"

Bāze: respondenti attiecīgajās grupās [skat. "n=" grafikā]

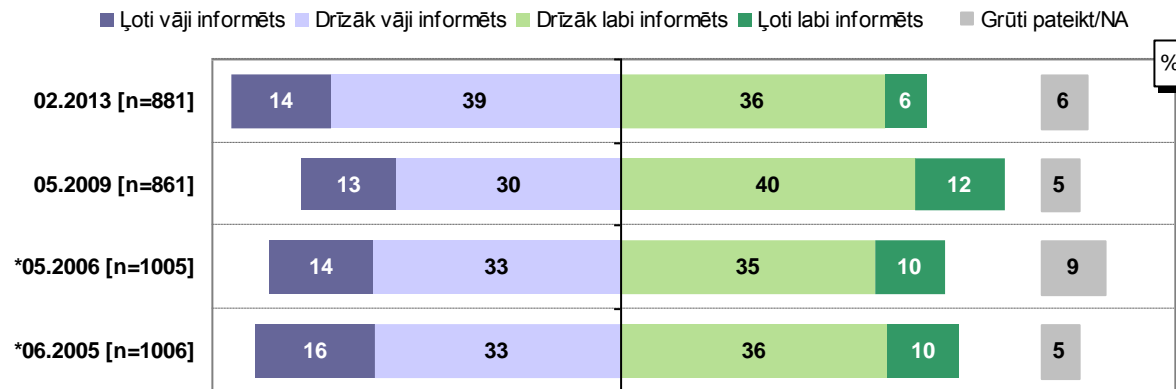
"Kur Jūs vērstos ar sūdzību par darba tiesību neievērošanu?"

Bāze: respondenti, kuri iesniegtu sūdzību, [skat. "n=" grafikā]

Informētība par darba tiesiskajām attiecībām: pašnovērtējums

"Sakiet, lūdzu, cik informēts/-a Jūs jūtaties par darba tiesiskajām attiecībām (t.i., ko Latvijas likumi paredz, runājot par darba attiecībām, darba devēja un darbinieka attiecībām)?"

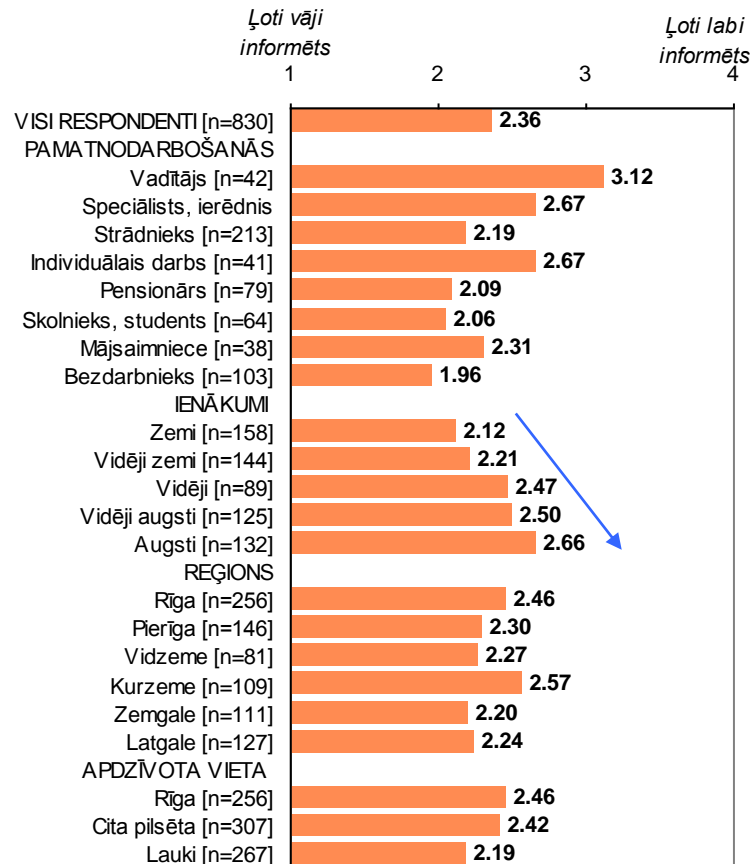
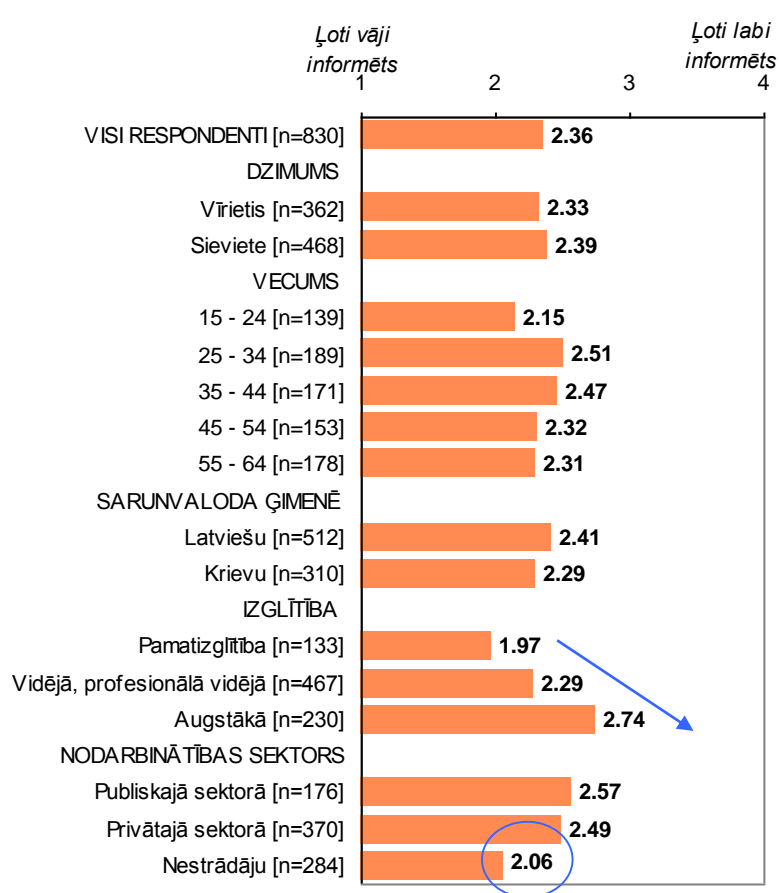
Bāze: visi respondenti [skat. "n=" grafikā]

*Valsts darba inspekcijas 2005. un 2006. gadā veikto pētījumu dati

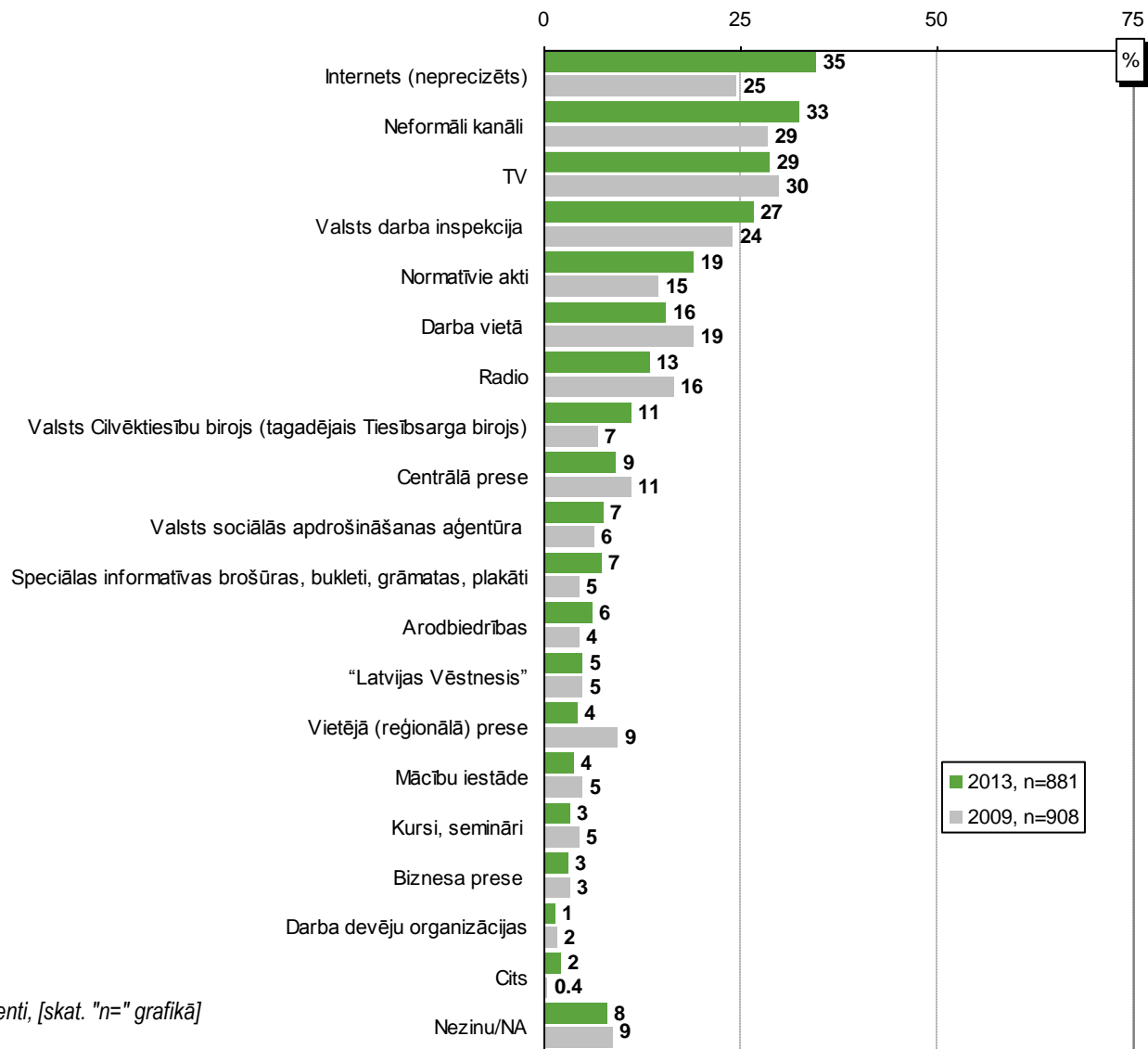
Informētība par darba tiesiskajām attiecībām: pašnovērtējums

"Sakiet, lūdzu, cik informēts/-a Jūs jūtaties par darba tiesiskajām attiecībām (t.i., ko Latvijas likumi paredz, runājot par darba attiecībām, darba devēja un darbinieka attiecībām)?"

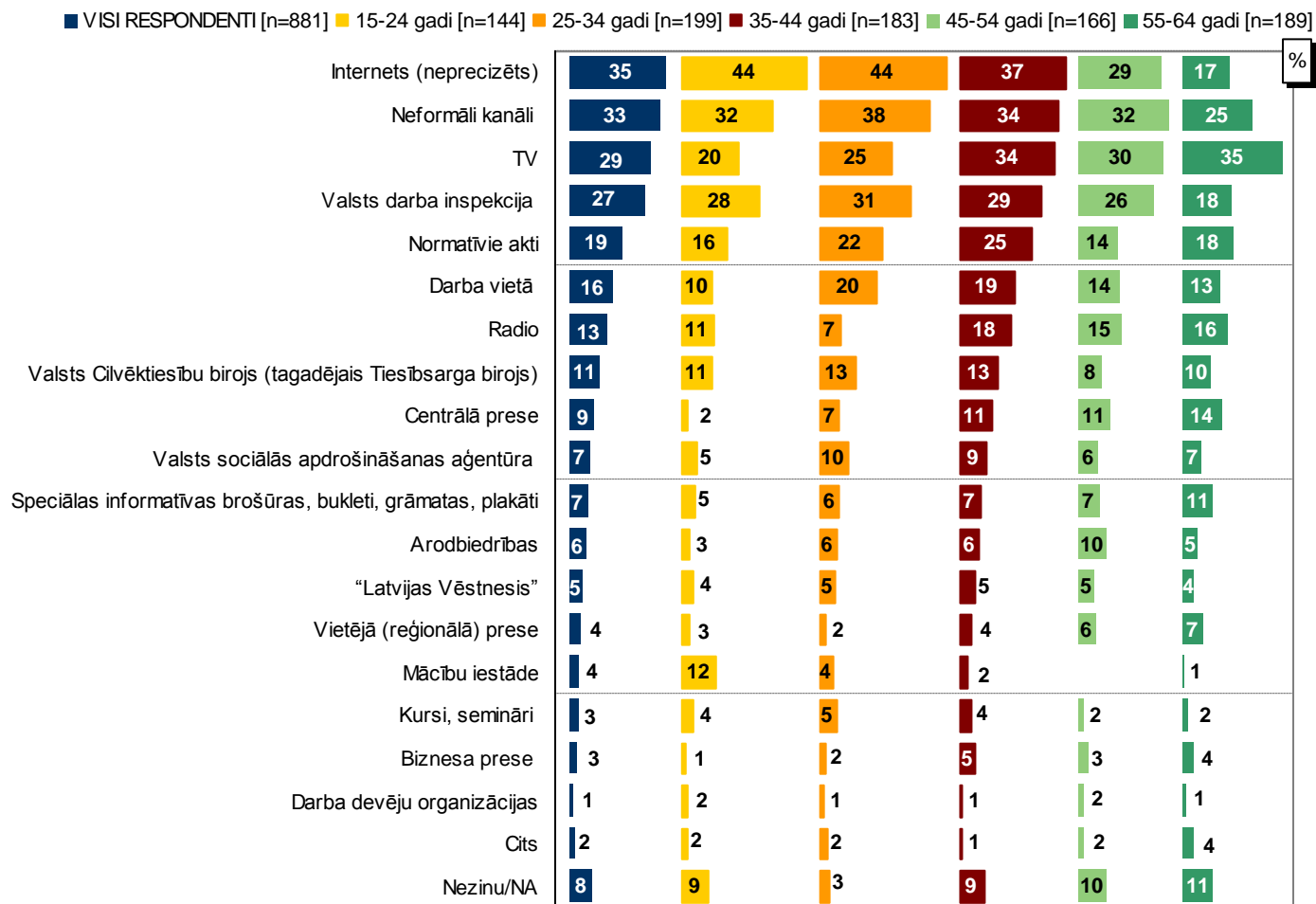

Bāze: respondenti, kuri snieguši konkrētu vērtējumu [skat. "n=" grafikā]

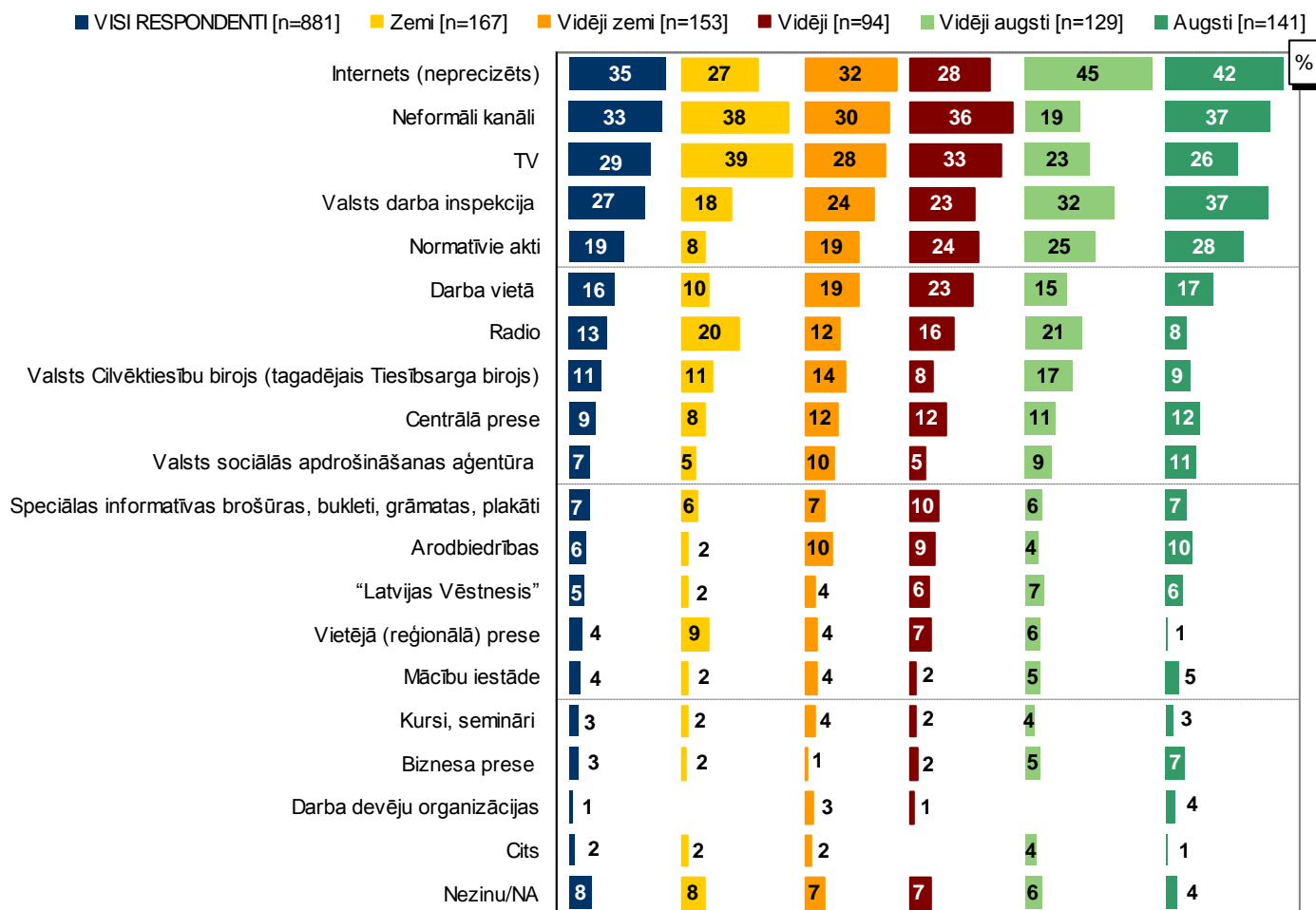
"Sakiet, lūdzu, no kādiem avotiem Jūs esat uzzinājis/-usi vai kur Jūs nepieciešamības gadījumā meklētu informāciju par darba tiesisko attiecību regulēšanu, darba devēja un darbinieka tiesībām un pienākumiem?"

"Sakiet, lūdzu, no kādiem avotiem Jūs esat uzzinājis/-usi vai kur Jūs nepieciešamības gadījumā meklētu informāciju par darba tiesisko attiecību regulēšanu, darba devēja un darbinieka tiesībām un pienākumiem?"

"Sakiet, lūdzu, no kādiem avotiem Jūs esat uzzinājis/-usi vai kur Jūs nepieciešamības gadījumā meklētu informāciju par darba tiesisko attiecību regulēšanu, darba devēja un darbinieka tiesībām un pienākumiem?"

Pielikums

Aptaujas anketa (1)

Turpmākos jautājumus uzdot respondentiem darbības vecumā, t.i. vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

D.2. Kāds ir Jūsu vecums: |_|_|

A1. Sakiet, lūdzu, vai pēdējo 3 gadu laikā Jūs pats/pati esat saskāries/-usies ar kādu no sekojošajām situācijām?

<i>Viena atbilde katrā rindīņā</i>		Jā, vienu – divas reizes	Jā, vairāk-kārt	Nē, nekad	<i>Grūti pateikt/ NA</i>
1.	Atlaišanas gadījumā darba devējs neizmaksā atlaišanas pabalstu un citas pienākošās naudas kompensācijas	1	2	3	8
2.	Atlaišanas gadījumā darba devējs piespiež uzrakstīt atlūgumu „pēc paša vēlēšanās” vai „pusēm vienojoties”	1	2	3	8
3.	Atlaišanas gadījumā darba devējs neievēro uzteikuma termiņu	1	2	3	8

A2. Un vai kāds no Jums tuviem cilvēkiem (draugs, ģimenes loceklis, darba kolēģis utml.) pēdējo 3 gadu laikā ir saskāries ar kādu no jau minētajām situācijām?

<i>Viena atbilde katrā rindīņā</i>		Jā, zinu vienu vai pāris tādus gadījumus	Jā, zinu vairākus tādus gadījumus	Nē, nezinu tādus gadījumus	<i>Grūti pateikt/ NA</i>
1.	Atlaišanas gadījumā darba devējs neizmaksā atlaišanas pabalstu un citas pienākošās naudas kompensācijas	1	2	3	8
2.	Atlaišanas gadījumā darba devējs piespiež uzrakstīt atlūgumu „pēc paša vēlēšanās” vai „pusēm vienojoties”	1	2	3	8
3.	Atlaišanas gadījumā darba devējs neievēro uzteikuma termiņu	1	2	3	8

A3. Sakiet, lūdzu, vai Jūs piekristu strādāt darba vietā, kur darba devējs Jums visu vai daļu no darba algas izmaksātu „aploksnē”, t.i., par Jums netiktu pilnībā nomaksāti sociālie nodokļi? *Viena atbilde*

Jā	1
Drīzāk jā	2
Drīzāk nē	3
Nē	4
<i>Grūti pateikt/ NA</i>	8

Aptaujas anketa (2)

KARTĪTE A4

A4. Kā Jūs rīkotos, ja darba devējs pārkāptu Jūsu darba tiesības (piem., saistībā ar darba līgumu, darba laiku, darba algu u.c.)? Atzīmēt visus atbilstošos atbilžu variantus!

Nereaģētu	1
Pārrunās ar uzņēmuma vadību censtos panākt, lai darba tiesības tiek ievērotas	2
iesniegtu sūdzību par darba tiesību neievērošanu (tiesībsargājošajās iestādēs, masu medijos u.c.)	3
iesniegtu atlūgumu	4
Cita atbilde	5
Nezinu/NA	98

A5.jautājumu uzdot, ja A4.jautājumā atzīmēts kods 3

KARTĪTE A5

A5. Kur Jūs vērstos ar sūdzību par darba tiesību neievērošanu? Atzīmēt visus atbilstošos atbilžu variantus!

Sniegtu prasību tiesā	1
Vērstos policijā	2
Vērstos pašvaldībā	3
Vērstos Nodarbinātības valsts aģentūrā	4
Vērstos Valsts darba inspekcijā	5
Vērstos Valsts ieņēmumu dienestā	6
Sūdzētos Valsts cilvēktiesību birojā	7
Sūdzētos arodbiedrībai	8
Vērstos pie masu medijiem	9
Citur	10
Grūti pateikt/NA	98

A6. Sakiet, lūdzu, cik informēts/-a Jūs jūtaties par darba tiesiskajām attiecībām (t.i., ko Latvijas likumi paredz, runājot par darba attiecībām, darba devēja un darbinieka attiecībām)? Viena atbilde

Ļoti labi informēts	1
Drīzāk labi informēts	2
Drīzāk vāji informēts	3
Ļoti vāji informēts	4
Grūti pateikt/NA	8

A7. Sakiet, lūdzu, no kādiem avotiem Jūs esat uzzinājis/-usi vai kur Jūs nepieciešamības gadījumā meklētu informāciju par darba tiesisko attiecību regulēšanu, darba devēja un darbinieka tiesībām un pienākumiem?

Atzīmēt respondenta spontāni nosauktās atbildes.

"Latvijas Vēstnesis"	1
Biznesa prese (Dienas Business, Business un Baltija)	2
TV	3
Radio	4
Centrālā prese (Diena, NRA, Latvijas Avīze, Vesti segodnja u.c.)	5
Vietējā (reģionālā) prese	6
Normatīvie akti (likumi, noteikumi)	7
Valsts darba inspekcija (t.sk. mājas lapas (www.vdi.gov.lv , www.osha.lv) vai speciālie VDI tālruni (67 186522/ 67312176))	8
Valsts Cilvēktiesību birojs (t.sk. mājas lapa internetā)	9
Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (t.sk. mājas lapa internetā)	10
Darba vietā (darba devējs, administrācijas pārstāvji, darba aizsardzības speciālisti u.c.)	11
Speciālas informatīvas brošūras, bukleti, grāmatas, plakāti	12
Neformāli kanāli (radi, draugi, paziņas, arī neformālas sarunas ar kolēģiem)	13
Arodbiedrības	14
Darba devēju organizācijas	15
Kursi, semināri	16
Mācību iestāde	17
Internets (neprecizēts)	18
Cits	20
Nezinu/NA	98

Statistiskās kļūdas novērtēšanas tabula

Pētījuma rezultātos vienmēr pastāv zināma *statistiskās kļūdas* varbūtība. Analizējot un interpretējot pētījumā iegūtos rezultātus, to vajadzētu ņemt vērā. Tās atšķirības, kuras iekļaujas statistiskās kļūdas robežās jeb ir mazākas par to, var uzskatīt par *nenozīmīgām*.

Atbilžu sadalījums %	Respondentu skaits (bāze) N =												
	50	75	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000	1100
1 vai 99	2.8	2.2	1.9	1.4	1.1	1.0	0.9	0.8	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6
2 vai 98	3.9	3.2	2.7	1.9	1.6	1.4	1.2	1.1	1.0	1.0	0.9	0.9	0.8
4 vai 96	5.4	4.5	3.8	2.7	2.2	1.9	1.7	1.6	1.5	1.4	1.3	1.2	1.2
6 vai 94	6.6	5.4	4.7	3.3	2.7	2.3	2.0	1.9	1.8	1.7	1.6	1.5	1.4
8 vai 92	7.5	6.1	5.3	3.8	3.1	2.7	2.4	2.2	2.0	1.9	1.8	1.7	1.6
10 vai 90	8.3	6.8	5.9	4.2	3.4	2.9	2.6	2.4	2.2	2.0	2.0	1.9	1.8
12 vai 88	9.0	7.4	6.4	4.5	3.7	3.2	2.9	2.6	2.4	2.3	2.1	2.0	1.9
15 vai 85	9.9	8.0	7.0	5.0	4.0	3.5	3.1	2.9	2.6	2.5	2.3	2.2	2.1
18 vai 82	10.7	8.7	7.5	5.3	4.4	3.8	3.4	3.0	2.9	2.7	2.5	2.4	2.3
20 vai 80	11.1	9.1	7.8	5.5	4.5	3.9	3.5	3.2	3.0	2.8	2.6	2.5	2.4
22 vai 78	11.5	9.4	8.1	5.7	4.7	4.1	3.6	3.3	3.1	2.9	2.7	2.6	2.5
25 vai 75	12.0	9.8	8.5	6.0	4.9	4.2	3.8	3.5	3.2	3.0	2.8	2.7	2.6
28 vai 72	12.5	10.2	8.8	6.2	5.1	4.4	3.9	3.6	3.3	3.1	2.9	2.8	2.7
30 vai 70	12.7	10.4	9.0	6.4	5.2	4.5	4.0	3.7	3.4	3.2	3.0	2.8	2.7
32 vai 68	12.9	10.6	9.1	6.5	5.3	4.6	4.1	3.7	3.5	3.2	3.1	2.9	2.8
35 vai 65	13.2	10.8	9.4	6.6	5.4	4.7	4.2	3.8	3.5	3.3	3.1	3.0	2.8
40 vai 60	13.6	11.1	9.6	6.8	5.5	4.8	4.3	3.9	3.6	3.4	3.2	3.0	2.9
45 vai 55	13.8	11.3	9.8	6.9	5.6	4.9	4.4	4.0	3.7	3.5	3.3	3.1	2.9
50 vai 50	13.9	11.3	9.8	6.9	5.7	4.9	4.4	4.0	3.7	3.5	3.3	3.1	3.0

Lai noteiktu statistisko mērījuma kļūdu, ir jāzina respondentu skaits attiecīgajā grupā un rezultāts procentos. Izmantojot šos lielumus, tabulas attiecīgajā iedaļā var atrast statistiskās mērījuma kļūdas robežas + / - procentos ar **95% varbūtību**.

Piemēram, ja pētījumā iegūtie dati rāda, ka 56% respondentu (respondentu skaits n=881) situācijā, ja darba devējs pārkāptu darba tiesības, censtos vienoties sarunu ceļā, tad ar 95% varbūtību mēs varam teikt, ka statistiskā mērījuma kļūda šeit ir +/-3.3% robežās. No tā izriet, ka kopumā situācijā, ja darba devējs pārkāptu darba tiesības, sarunu ceļā censtos vienoties no 52.7% līdz 59.3% mērķa grupai atbilstoši iedzīvotāji.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Projektu direktore: Diāna Kalniņa
Projekta vadītāja: Margita Otto
Asistents: Andrejs Solopenko
Par lauka darba norisi atbildīgā: Vineta Puķe
Datu masīvu sagatavoja: Liene Līvmāne

SKDS

sabiedriskās domas pētījumu centrs
Baznīcas iela 32-2, Rīga, Latvija, LV-1010
Tālrunis: +371 67 312 876, Fakss: +371 67 312 874
E-pasts: skds@skds.lv
www.skds.lv